

родно-правових та європейських підходів до регулювання відносин із здійснення моніторингу лісів у чинному законодавстві України.

Ключові слова: екологічний моніторинг, законодавство Європейського Союзу, лісистість України, міжнародно-правові норми, моніторинг довкілля, моніторинг лісів, моніторингові дослідження, спостереження за станом лісів.

Резюме

Позняк Э. В. Правовое регулирование мониторинга лесов в Украине с учетом международных и европейских тенденций.

В статье исследовано состояние правового регулирования отношений по осуществлению мониторинга лесов в нашей стране, выявлены недостатки и пробелы в законодательстве, регулирующие отношения в этой сфере. Внесены предложения по учету международно-правовых и европейских подходов к регулированию отношений по осуществлению мониторинга лесов в действующем законодательстве Украины.

Ключевые слова: законодательство Европейского Союза, лесистость Украины, международно-правовые нормы, мониторинговые исследования, мониторинг лесов, мониторинг окружающей среды, наблюдение за состоянием лесов, экологический мониторинг.

Summary

Pozniak E. The legal regulation of forest monitoring in Ukraine considering international and European trends.

In the article the author studies the state regulation of the forests monitoring relations in our country, reveals weaknesses and gaps in the legislation regulating relations in this field. The author suggests amendments the current legislation of Ukraine based on international law and European approaches to the regulation of forests monitoring relations.

Key words: environmental monitoring, EU legislation, international law, environmental monitoring, forest monitoring, monitoring studies, monitoring of forests, woodiness of Ukraine.

УДК:349.6:504.3(477)

В. О. ЮРЕСКУЛ

Вікторія Олександрівна Юрескул, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОВІТРЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Закон України «Про охорону атмосферного повітря» у редакції від 21 червня 2001 р. у ст. 1 визначає атмосферне повітря як життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який являє собою природну суміш газів, що знаходиться за межами жилих, виробничих та інших приміщень¹. У Законі України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р.² йдеться про гігієнічні вимоги до атмосферного повітря в населених пунктах та повітря у виробничих та інших приміщеннях (ст. 19). Отже, у чинному законодавстві України розрізняються атмосферне повітря за межами приміщень та повітря у приміщеннях. При цьому, до об'єктів екологічного права відносять лише атмосферне повітря. Повітря у приміщеннях не відносять до об'єктів екологічного права через те, що воно хоча і має природне походження, проте втратило взаємозв'язок з природним середовищем. Воно за волею людини перейшло зі світу природного у світ соціальний, у якому діють інші закономірності функціонування та розвитку природної матерії³.

Однак, щодо переходу атмосферного повітря в повітря і навпаки виникають певні складнощі. Як і коли саме це відбувається законодавством чітко не врегульовано. Можливо провести умовну лінію вздовж, наприклад, вікон і дверей, що буде відмежовувати атмосферне повітря від повітря. А що відбувається, коли у приміщенні відкриті вікна і двері, сильний протяг? Чи достатньо для перетворення атмосферного повітря на повітря перетнути таку умовну лінію, чи воно має переміститися на якусь визначену відстань, чи знаходитися певний визначений проміжок часу у приміщенні? Отже, коли і як саме атмосферне повітря стає повітрям, їх взаємозв'язок чітко не визначається чинним законодавством. Зв'язок атмосферного повітря з повітрям дуже тісний і питання щодо доцільності їх відмежування, віднесення і невіднесення до об'єктів екологічного права є дискусійним.

Ми маємо справу з єдиним у своєму роді життєво важливим компонентом довкілля, який має властивість рухатися у просторі, є нематеріалізованим природним ресурсом⁴. До специфічних ознак атмосферного повітря відносять і таку ознаку як неможливість встановлення меж⁵.

У деяких країнах у визначенні поняття атмосферного повітря не йдеться про місце його перебування. Відповідно до ст. 3 Закону Республіки Молдова «Про охорону атмосферного повітря» від 17 грудня

1997 р.⁶, повітря – унікальна суміш газів (азоту і кисню, невеликих кількостей аргону, неону, гелію, криптону, ксенону, радону, двоокису вуглецю, водню, водяної пари і різних частинок) найвищої життєвої значущості, в якій можуть жити живі організми, найбільш мінливий компонент навколишнього середовища, що не знає кордонів, внаслідок чого здатний у процесі масованого переміщення поширити сліди людської діяльності на непередбачувані відстані. Згідно ст. 3 Закону Киргизької Республіки «Про охорону атмосферного повітря» від 12 червня 1999 р.⁷, атмосферне повітря (атмосфера) – газоподібна оболонка Землі, що складається із суміші різних газів, водяної пари і пилу. Більше того, можна зустріти приклади, де закон чітко прописує, що повітря всередині приміщень є атмосферним повітрям. Закон Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії «Про охорону довкілля» від 1 листопада 1990 р.⁸, визначає, що «довкілля» складається з усіх або будь-якого з нижчеперелічених середовищ, а саме, повітря, води і землі; середовище повітря включає в себе повітря всередині будівель і повітря всередині інших природних або штучних споруд над або під землею.

Людину слід розглядати складовою частиною природи, зважаючи на її біологічне походження та неможливість існування без природи⁹. Вона є об'єктом еколого-правової охорони¹⁰, об'єктом екологічної безпеки¹¹. Дихання є необхідним для забезпечення життя людини як біологічного організму. Світовий рекорд людини, яка протрималася без повітря, складає двадцять дві хвилини. Чи змінюються фізіологічні потреби людини щодо дихання, коли вона потрапляє у приміщення? Потрапивши у приміщення, чи перестася людина бути біологічним організмом, припиняє здійснювати біологічну форму взаємодії з навколишнім природним середовищем, втрачає з ним зв'язок, перестася бути об'єктом еколого-правової охорони? На наш погляд, відповідь на ці питання має бути негативною.

Середньостатистичний мешканець сучасних міст розвинених країн практично весь час свого життя (близько 93 % часу) проводить у різних приміщеннях – житлових, громадських, виробничих. Ще 5 % часу він проводить у транспорті, тобто у специфічному закритому приміщенні, що переміщається. І лише 2 % часу він знаходиться на атмосферному повітрі¹². При цьому, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, повітря в приміщеннях у 4–6 разів брудніше атмосферного повітря міських вулиць і в 8–10 разів більш токсичне за нього; існують дані, згідно яких 50 % хвороб людини або викликані, або посилені забрудненням повітря у квартирах, офісах, інших приміщеннях¹³. А за даними досліджень, проведених у США, повітря у квартирах і будинках може бути до 30 разів більш забрудненим, ніж атмосферне повітря¹⁴. Отже, людина як об'єкт екологічної безпеки не захищається екологічним правом усередині приміщень, середовищі, де вона практично постійно перебуває.

Людина створює своє житло за допомогою специфічних матеріалів та способів, ми надзвичайно сильно змінюємо природу, перетворюємо її, створюємо нові матеріали і об'єкти, проте людина не перестася бути частиною цієї природи. Крім того, забруднюючі речовини з атмосферного повітря переміщуються і трансформуються у забруднюючі речовини повітря. Із залишенням поза еколого-правовим регулюванням якості повітря всередині приміщень, можливість забезпечення екологічної безпеки людини, конституційного права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля, опиняється під загрозою.

Досить визнаним у спеціальних дослідженнях є той факт, що предметний зміст екологічної безпеки є більш широким, ніж охорона навколишнього середовища, оскільки включає в себе не тільки забезпечення сприятливого стану навколишнього природного середовища, а й забезпечення екологічних інтересів і потреб людини, суспільства і держави. Таке узагальнююче сприйняття екологічної безпеки, безумовно, передбачає великий комплекс різноспрямованих механізмів її забезпечення: санітарно-епідеміологічних, гігієнічних, технологічних тощо¹⁵.

За відсутності відповідного еколого-правового регулювання відсутнє належне визначення кола відповідальних суб'єктів, їх прав та обов'язків, механізму забезпечення прав, виявлення правопорушень та відповідальності за них тощо. Дійсно, є певні складнощі щодо створення відповідного нормативно-правового регулювання у сфері, що досліджується, забезпечення дотримання визначених законодавством вимог. Відомо, що в перші роки Радянської влади було створено житлово-санітарну інспекцію Народного комісаріату охорони здоров'я РРФСР і Всеросійську комісію з поліпшення санітарного стану республіки. Згідно з Декретом РНК «Про санітарну охорону жител» від 18 червня 1919 р.¹⁶, у цілях поліпшення житлових умов населення і нагляду за санітарним станом житлових приміщень у населених пунктах до задач діяльності житлово-санітарної інспекції входило, зокрема, обстеження житлово-санітарних умов життя населення і розробка заходів щодо їх поліпшення; введення житлово-санітарної статистики тощо. Для здійснення своїх обов'язків інспекція користувалася особливими правами: правом вільного входу в усі житлові приміщення від 8 години ранку до 8 години вечора, а у нічліжні будинки, в'язниці, казарми тощо – у будь-який час. Інспектори мали право пред'являти вимоги вжити заходів з усунення знайдених порушень; притягати до відповідальності перед народним судом осіб та установи, винних у порушенні житлово-санітарного нагляду тощо. Для прискорення роботи щодо належного санітарного стану вводилися оригінальні методи: тематичні суботники, місячники чистоти, до яких широко залучалася громадськість, спектаклі театрів санітарної освіти, якими керували лікарі профілактичної медицини на громадських засадах. У реаліях сьогодення запровадження деяких з перелічених повноважень не є можливим через їх невідповідність вимогам Конституції України, наприклад, статті 30, якою гарантується недоторканність житла, чи статті 32, згідно якої заборонено втручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Проте деякі з перелічених методів можливо було б запозичити.

У сфері, що досліджується, багато чого залежить від самих громадян, однак, обов'язків органів влади щодо інформування про загрози та існуючі правила поведінки чи обов'язків мешканців приміщень щодо повітря у них належним чином не закріплено, що потребує виправлення. Правила користування приміщеннями житлових будинків і гуртожитків, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 1992 року № 572¹⁷ визначають лише, що власник та наймач (орендар) квартири, житлового приміщення в гуртожитку зобов'язаний дотримуватися вимог санітарних норм і правил. Думається, що з метою охорони життя і здоров'я громадян, забезпечення їх екологічної безпеки можливим було б прийняти програму щодо вибіркового перевірок житлових приміщень на предмет безпечності за бажанням їх власників чи взагалі закріпити обов'язок громадян, наприклад, один раз на п'ять років перевіряти безпечність їх жител, зокрема, безпечність повітря в них. Механізм вжиття таких заходів слід детально опрацювати, особливо моменти, що стосуються фінансування вимірювання безпечності жител, повноважень контролюючих органів, відповідальності за порушення, приведення жител у відповідний санітарний стан тощо.

Отже, вбачається доцільним: переглянути підхід щодо доцільності розмежування атмосферного повітря та повітря у приміщеннях; з метою охорони життя і здоров'я громадян відносини щодо забезпечення безпеки повітря у приміщеннях визнати об'єктом еколого-правового регулювання; розробити та впровадити механізм забезпечення екологічної безпеки повітря у приміщеннях.

¹ Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції від 21 червня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 252.

² Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218.

³ Екологічне право України: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Каракаша І. І. – Одеса: Фенікс, 2012. – 788 с. – С. 90.

⁴ Природноресурсове право України: навч. посібник. / За ред. Каракаша І. І. – К.: Істина, 2005. – 376 с. – С. 330.

⁵ Кобецька Н. Р. Екологічне право України: навч. посіб. / Н. Р. Кобецька. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 352 с. – С. 262.

⁶ Об охране атмосферного воздуха: Закон Республики Молдова от 17 декабря 1997 года // Monitorul Oficial. – 1998. – № 44–46. – Ст. 312. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312772&lang=2> – Заголовок з екрана.

⁷ Об охране атмосферного воздуха: Закон Кыргызской Республики от 12 июня 1999 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nature.gov.kg/lawbase/laws/05_ls_atmosphere_air.xml – Заголовок з екрана.

⁸ Про охорону довкілля: Закон Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії від 1 листопада 1990 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/43> – Заголовок з екрана.

⁹ Краснова М. В. Об'єкти екологічного права: науково-методологічні аспекти / М. В. Краснова // Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: Збірник наукових праць Круглого столу (19 жовтня 2012 р.) / за ред. Г. І. Балюк, М. В. Краснової, А. М. Мірошніченка, В. В. Носіка. – 2012. – С. 63–74. – С. 67. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.univ.kiev.ua/science.htm> – Заголовок з екрана.

¹⁰ Екологічне право України: Академічний курс: Підручник. – 2-ге вид. / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2008. – 720 с. – С. 13.

¹¹ Краснова Ю. А. Деякі аспекти розвитку науково-правових підходів до визначення екологічної безпеки / Ю. А. Краснова // Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: Збірник наукових праць Круглого столу (19 жовтня 2012 р.) / за ред. Г. І. Балюк, М. В. Краснової, А. М. Мірошніченка, В. В. Носіка. – 2012. – С. 74–86. – С. 83. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.univ.kiev.ua/science.html> – Заголовок з екрана.

¹² Воздух закрытых помещений [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.regionproekt.com/art8.html> – Заголовок з екрана.

¹³ Ефремов О. Осторожно: дом, который нас убивает [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.e-reading.club/bookreader.php/1025516/Efremov_-_Ostorozhno_dom,_kotoryu_nas_ubivaet.html – Заголовок з екрана.

¹⁴ 10 фактов о воздухе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.philips.ru/e/airtreatment/family/10facts.html> – Заголовок з екрана.

¹⁵ Клюканова Л. Г. Об экологической безопасности гражданского общества // Ученые записки юридического факультета. – 2012. – Вып. 27 (37). – С. 5–16. – С. 5, 10.

¹⁶ О санитарной охране жилищ: декрет Совета народных комиссаров от 18 июня 1919 года // Декреты советской власти. Том 5. 1 апреля – 31 июля 1919 г. – М.: Издательство политической литературы, 1971. – С. 286–287.

¹⁷ Про механізм впровадження Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» (Порядок надання наймачам одноквартирних будинків і квартир будинків, включених до планів ремонту, і компенсації за непроведений ремонт, Порядок участі в організації та фінансуванні ремонту приватизованих житлових будинків їх колишніх власників, Порядок визначення коефіцієнтів споживчої якості квартир (будинків), що підлягають приватизації, Порядок виплати грошової компенсації наймачам за заміну займаних квартир на квартири меншою площею, Правила користування приміщеннями житлових будинків): постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 1992 року № 572 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/572-92-%D0%BF> – Заголовок з екрана.

Резюме

Юрескул В. О. Забезпечення безпеки повітря як об'єкт еколого-правового регулювання.

У статті розглядається питання доцільності розмежування в чинному законодавстві України атмосферного повітря за межами приміщень та повітря у приміщеннях. Пропонується з метою охорони життя і здоров'я громадян відносини щодо

забезпечення безпеки повітря у приміщеннях визнати об'єктом еколого-правового регулювання. Звертається увага на необхідність розроблення та впровадження механізму забезпечення екологічної безпеки повітря у приміщеннях.

Ключові слова: повітря, атмосферне повітря, об'єкти екологічного права, екологічне право.

Резюме

Юрескул В. А. Обеспечение безопасности воздуха как объект эколого-правового регулирования.

В статье рассматривается вопрос целесообразности разграничения в действующем законодательстве Украины атмосферного воздуха вне помещений и воздуха в помещениях. Предлагается в целях охраны жизни и здоровья граждан отношения по обеспечению безопасности воздуха в помещениях признать объектом эколого-правового регулирования. Обращается внимание на необходимость разработки и внедрения механизма обеспечения экологической безопасности воздуха в помещениях.

Ключевые слова: воздух, атмосферный воздух, объекты экологического права, экологическое право.

Summary

Yureskul V. Ensuring the safety of air as the object of environmental regulation.

The article examines the expediency of distinction of atmospheric (outdoor) air and indoor air in the current legislation Ukraine. It is proposed the relationships on ensuring the safety of indoor air to recognize as the object of environmental regulation with aim to protect the life and health of the human being. Attention is drawn to the necessity of a mechanism of ensuring the environmental safety of indoor air developing and implementation.

Key words: air, atmospheric air, objects of environmental law, environmental law.